

בדיקת יום השביעי לנקיים לאישה שסובלת מחרדה עמוקה מהבדיקה

פתיחה – תיאור המקרה

אישה בשנות השלושים לחייה סובלת מדי פעם מכתמים. עקב כך קיבלה היתר מרב מורה הוראה להפחית בבדיקות שבעת הימים הנקיים, ובלבד שלכל הפחות תבצע מלבד הפסק הטהרה בדיקה גם ביום הראשון וגם ביום השביעי לנקיים. לפני זמן מה קרה שבדיקת היום השביעי יצאה לא טובה, והאישה הייתה צריכה לעשות הפסק טהרה ולהתחיל את שבעת הימים הנקיים מחדש. מאז, בכל פעם שמתקרב היום השביעי לנקיים, האישה סובלת מהתקף של חרדה עמוקה שמא הבדיקה תיפסל והיא תיאלץ להתחיל את הספירה מחדש. החרדה משפיעה על התפקוד היומיומי שלה עד כדי כך שהיא נאלצת ליטול כדור נגד חרדות כדי שתוכל לתפקד. האישה עברה טיפול פסיכולוגי כדי לנסות להיפטר מהחרדה, אולם הטיפול לא צלח. נפשה בשאלתה אם יש אפשרות מבחינה הלכתית לוותר על הבדיקה של היום השביעי. לדבריה, בבדיקות בימים אחרים אינן גורמות לה לחרדה כזו.

א. חיוב בבדיקות בשבעה נקיים לכתחילה

המשנה בניה (סח ע"ב) מביאה מחלוקת בעניין מספר הבדיקות שמועילות בדיעבד לצורך שבעה נקיים:

הזב והזבה שבדקו עצמן ביום ראשון ומצאו טהור, וביום השביעי ומצאו טהור, ושאר ימים שבינתיים לא בדקו - רבי אליעזר אומר הרי הן בחזקת טהרה, רבי יהושע אומר: אין להם אלא יום ראשון ויום שביעי בלבד, רבי עקיבא אומר: אין להם אלא יום ז' בלבד.

משמעות המשנה היא שכל הדיון הוא בדיעבד, במקרה שלא הייתה בדיקה באותם ימים, אולם לכתחילה - כל התנאים מודים שיש צורך בבדיקה בכל יום משבעת הימים הנקיים. ואכן הטורי פסק בעקבות ראשונים נוספים² שלכתחילה יש צורך בבדיקה אחת בכל אחד מהימים הנקיים. לאחר מכן הביא הטור בשם 'ספר המצוות' שלכתחילה יש לבדוק

1. טור, יו"ד סי' קצו.

2. רא"ש, נידה פרק י סימן ה; רמב"ן, הל' נידה פ"ב ה"ג.

פעמיים בכל יום, וכן הביא ה'בית יוסף'³ בשם כמה ראשונים. להלכה פסק ה'שלחן ערוך' (שם סעיף ד):

בכל יום מימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחלה פעמיים בכל יום, אחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות.

ב. הבדיקות המועילות בדיעבד

כל זה לכתחילה. אומנם בדיעבד, כפי שראינו לעיל, נחלקו תנאים מה דינה של אישה שלא עשתה בדיקות בכל שבעת הימים הנקיים אלא רק בחלקם. הגמרא (נידה שם ובדף ז ע"ב) פוסקת הלכה כר' אליעזר, שבדיעבד גם שתי בדיקות בלבד, של היום הראשון ושל היום השביעי - מועילות. בהמשך (שם סט ע"א) מביאה הגמרא מחלוקת בין רב לרבי חנינא בשאלה אם יש צורך דווקא בשתי בדיקות, או שגם בדיקה אחת ביום הראשון או ביום השביעי מועילה. נחלקו הראשונים כיצד יש לפסוק להלכה: דעת רוב הראשונים⁴ היא שהלכה כרב שבדיעבד מספיקה בדיקה אחת.⁵

לעומת זאת, יש מהראשונים⁶ שכתבו שיש להחמיר כרבי חנינא, ולכן כל שהאישה לא בדקה לפחות שתי בדיקות - ביום הראשון וביום השביעי לנקיים, אינו עולה לה בדיעבד, והיא אינה יכולה לטבול.

ה'שלחן ערוך' (סי' קצו סעי' ד) הביא את שתי הדעות בשאלת מספר הבדיקות בדיעבד: ואם לא בדקה בכל השבעה אלא פעם אחת, לא שנא בדקה ביום ראשון של השבעה או ביום השביעי או באחד מהאמצעים, מאחר שבדקה ביום שקודם השביעי ומצאה טהורה, עלו לה... ויש אומרים שצריך שתבדוק ביום ראשון מהשבעה וביום השביעי.

אומנם בדרך כלל כאשר ה'שלחן ערוך' מביא שתי דעות, אחת בתור 'סתם' ואחת בתור 'יש אומרים' - הלכה כ'סתם', אך בנידון דידן ה'שלחן ערוך' סיים את דבריו במילים 'ואין להקל', ונשמע שדעתו להחמיר אפילו בדיעבד, שכל מקרה שבו האישה לא בדקה פעמיים בימי ספירתה, לא עלו לה שבעה נקיים. יש לציין שדבריו של ה'שלחן ערוך' מבוססים על מה שכתב ב'בית יוסף'⁷ שאין להקל בדבר, מחמת שיש כאן ספק איסור

3. ב"י, לטור שם.
4. רמב"ם, הל' איסורי ביאה פ"ו הל' כא-כב; ראב"ד, בעלי הנפש שער הספירה והבדיקה; רא"ש, נידה פ"י סימן ה; רז"ה, סלע המחלקות אות לו; רמב"ן, הל' נידה פ"ב הל' ג; רשב"א, תורת הבית בית שביעי שער חמישי; טור י"ד סימן קצו.
5. עיין במאמרי 'בדיקות השבעה נקיים בדיעבד', אור תורה (מרחשוון תשע"א), סי' יד, עמ' צט-קה, שבו הבאתי שיש מחלוקת בין הראשונים הנ"ל, אם אותה בדיקה צריכה להיות דווקא ביום הראשון או ביום השביעי, או שבדיעבד די בבדיקה באחד מהימים הנקיים, אפילו באמצעם. ועיין עוד להלן מחלוקת דומה לדעת הסוברים שאין להקל אפילו בדיעבד בפחות משתי בדיקות.
6. הגהות מימוניות, על הרמב"ם הנ"ל אות ו בשם הראב"ן, רבנו שמחה וספר התרומה; סמ"ג, לאוין קיא; מרדכי, הל' נידה סי' תשלו; וכן משמע מדברי התוספות, נידה ז ע"ב ד"ה ר' אליעזר.
7. ב"י, שם.

כרת. בשאלה אם הצורך בבדיקות בשבעה נקיים הוא מדאורייתא נחלקו האחרונים: ה'חיות דעת'⁸ כתב שאכן הצורך בבדיקות הוא מדאורייתא. לעומת זאת, שו"ת 'חתם סופר'⁹ כתב שמדאורייתא אם האישה עומדת שעה בשבעה נקיים ואינה מרגישה שנפתח מקורה - דיה, ורק בהפסק טהרה הדבר לא מספיק, כיוון שצריך לדעת שנסתם המקור ולא רק שלא נפתח. ממילא לדעת ה'חתם סופר' הבדיקות עצמן הן מדרבנן. לכן, מכיוון שלדעת רוב הראשונים בדיעבד מספיקה בדיקה אחת, ואף לסוברים שאפילו בדיעבד יש צורך בשתי בדיקות, יש מהאחרונים הסוברים שדין זה הוא מדרבנן, ישנם מקרים שבהם האחרונים הקלו בדיעבד אפילו בבדיקה אחת, כגון באישה שכבר טבלה ולנה עם בעלה, ורק לאחר מכן התברר שעשתה בדיקה אחת בלבד.¹⁰

במקום אחר¹¹ הראיתי שיש מחלוקת אחרונים בשאלה אם בדיעבד אישה שבדקה פעמיים בשבעה נקיים, אך לא ביום הראשון והשביעי, יכולה לטבול או שלא. להלכה, לדעת רוב האחרונים אינה יכולה לטבול, אולם בשעת הצורך יש לסמוך על הפוסקים שיכולה לטבול במקרה כזה, שכן כאמור לעיל דעת רוב הראשונים היא שבדיעבד אפשר לטבול אפילו בבדיקה אחת, ואף על פי שדעה זו לא נפסקה להלכה, יש לצרפה לדעת מיעוט האחרונים שסוברים שדי בשתי בדיקות בימים הנקיים, אפילו אינן ביום הראשון או השביעי.

ג. מה דין שעת הדחק

כאמור לעיל, בשעת הצורך יש מקום להקל בדיעבד לאישה שבדקה כמה פעמים בימים הנקיים ולא בדקה ביום השביעי, שתוכל לטבול ולא תצטרך לדחות את טבילתה. אולם השאלה העומדת לפנינו אינה אם **בדיעבד** אותה אישה תוכל לטבול ללא בדיקה ביום השביעי, אלא אם אפשר להורות לה **לכתחילה** שלא תבדוק ביום השביעי. בהלכה מצינו מקרים רבים שבהם דברים שבדרך כלל מועילים רק בדיעבד, בשעת הדחק אפשר להורות לעשות כך לכתחילה. לדוגמה, מי שהתפלל תפילת עמידה של שחרית לפני הנץ החמה אך אחרי עלות השחר, יצא ידי חובה בדיעבד.¹² במקרה שבו אין אפשרות להתפלל אחרי הנץ החמה, מותר אפילו לכתחילה להתפלל כבר משעלה עמוד השחר.¹³ גם במקרה של בדיקות בשבעת הימים נקיים, מצינו שבמקרים של אישה שמתקשה להיטהר, מורים לה לכתחילה להסתפק בשתי בדיקות בשבעת הימים הנקיים - אחת ביום הראשון ואחת ביום השביעי.¹⁴ יתר על כן, ישנם אחרונים¹⁵ שהורו בשעת הדחק

8. חוות דעת, סי' קצו ס"ק ג.

9. שו"ת חתמ"ס, י"ד סי' קעז.

10. פירוט של מקרים שבהם הקלו בדיעבד האחרונים מופיע במאמרי הנ"ל, שם.

11. מאמרי הנ"ל שם.

12. שלחן ערוך, או"ח סי' פט סעי' א.

13. שם סעי' ת.

14. ראה ספר פוע"ה חלק ראשון פרק יב - 'הפסק טהרה ובדיקות שבעה נקיים', הלכה לא. וראה שם, הלכה לב, שלמעשה מומלץ מאוד בכל מקרה לבצע עוד בדיקה אחת באמצע.

15. שו"ת בית דוד, סי' ב; שו"ת מהר"ש אנגיל, ח"א סי' נ, ואומנם בח"ד סימן ג הבהיר שהקל רק במקום שהיה חשש של פצעים, אך כאשר היה חשש של דם ממש, הסכים להקל רק אם בלי זה תצטרך

גדולה להקל עוד יותר, וכתבו שבמקום שלאישה קשה מאוד להיטהר עקב פצעים וכדומה, תוכל לכתחילה לעשות בדיקה אחת בלבד. חלקם¹⁶ אף כתבו במפורש שאין זה משנה באיזה יום תהיה הבדיקה, וגם באמצע מועילה בדיקה במקרה זה. נראה שמקרה של חרדה גדולה, שמזיקה לקיחת תרופה פסיכיאטרית, ושלא נפתרה גם אחרי טיפול פסיכולוגי, נקרא שעת הדחק גדולה שיש להקל בה. כאמור לעיל, במקרה הנידון אין צורך להסתפק בבדיקה אחת במהלך הנקיים, שכן אין לאישה חרדה מבדיקות בימים אחרים שאינם היום השביעי, וכל הצורך בהקלה הוא בוותור על הבדיקה של היום השביעי. ראינו לעיל שבמקרה כזה, יש סוברים שאפילו לדעת השלחן ערוך¹⁷ שהחמיר אפשר לטבול כך בדיעבד גם במקרים שאינם שעת הדחק, ולכן יש להורות לעשות כן לכתחילה במקרה של שעת הדחק גדולה כמו שיש לפנינו.

ד. דין קינוח במקום בדיקה

בנוסף לאמור לעיל, במקרה שלפנינו יש עוד צד להקל שיש לצרפו. משיחה עם האישה התברר שהחרדה הגדולה שלה היא דווקא בביצוע בדיקה ביום השביעי, אולם בקינוח רגיל שאינו בדיקה, היא אינה סובלת מאותה חרדה. שו"ת¹⁸ נודע ביהודה¹⁷ האריך להוכיח את דעתו, שרק להפסק טהרה צריך בדיקה בעומק, ואילו לבדיקות נקיים מספיק קינוח. לדעתו זוהי שיטת הרמב"ם והראב"ד. אומנם למעשה, כיוון שהשלחן ערוך¹⁸ הצריך בדיקה אחת לפחות לעומק עד מקום שהשמש דש (והרמ"א שם כתב שבדיעבד מספיק כפי כוחה), ה'נודע ביהודה' הסכים להקל רק בצירוף סניפים נוספים. אולם גם כאן אנו זקוקים לצורך בקינוח ביום השביעי רק כצירוף לעיקר, והוא שהאישה מבצעת כמה בדיקות בימים האחרים של הנקיים.

ה. הלכה למעשה

אישה שסובלת מחרדה קשה בביצוע הבדיקה של היום השביעי לנקיים, חרדה שמקשה עליה לתפקד ומזיקה נטילת כדור נגד חרדות, וגם טיפול פסיכולוגי לא סייע לסילוק החרדה, יכולה לוותר על הבדיקה של היום השביעי לנקיים, בתנאים הבאים:

- עליה לבצע בדיקות בשאר הימים הנקיים, ולכל הפחות ביום הראשון לנקיים ובאחד מהימים האמצעיים לנקיים.
- עליה לקנח את עצמה ביום השביעי לנקיים ולוודא שהקינוח נקי.
- פעם בחצי שנה, עליה לבדוק עם מטפל מקצועי אם החרדה מבדיקה ביום השביעי עדיין קיימת.

לצאת מבעלה, וגם אז הצריך ב' בדיקות ביום הראשון; חכמת אדם, כלל קיז סעי' יב; ערוך השולחן, סי' קצו סעי' כו; מלבושי טהרה סי' קצו סעי' ו.
 16. חכמת אדם שם; ערוך השלחן שם; ומלבושי טהרה שם.
 17. נודע ביהודה, מהדו"ק יו"ד סי' מו.
 18. שו"ע, שם סעי' ו.